

METSÄKESKUKSET ENNEN JA NYT

Metsäkeskusväki juhlistaa Metsäkeskuspäivillä Kuopiossa 29.-30.1.2009 metsäkeskusten 80-vuotista historiaa. Päiville kokoontuu noin 850 metsäkeskusten, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion ja maa- ja metsätalousministeriön edustajaa.

Metsäkeskuksilla on ollut keskeinen rooli suomalaisessa metsätaloudessa ja sen kehittämisessä. Metsäkeskusten historia kulkee käsi kädessä Tapion ja laajemminkin Suomen metsätalouden historian kanssa. Suomen metsänhoitoyhdistys Tapio aloitti toimintansa vuonna 1907. Tapio on jo vuonna 1877 syntyneen Suomen metsänhoitoyhdistyksen perillinen, joten metsäkeskusten juuret juontuvat välillisesti jo pitkälle toiselle vuosisadalle.

Muutoksia toiminnassa ja toimintaympäristössä

Metsäkeskusten historian voidaan katsoa alkaneen 80 vuotta sitten, kun metsänhoitolautakunnat ja kunnanmetsälautakunnat perustettiin yksityismetsälain tultua voimaan. Perustamispäätöksen taustalla oli huoli metsien tilasta ja puuraaka-aineen riittävydestä.

Metsäkeskusten nimi ja toiminta on muuttunut matkan varrella. Metsänhoitolautakunnan muuttuivat 1968 piirimetsälautakunniksi. Seuraavat organisaatiomuutokset olivat vuorossa 1987, kun Tapion ja Skogskulturin metsänparannuspiirit liitettiin piirimetsälautakuntiin. Uuden organisaation nimeksi tuli metsälautakunta. Kunnanmetsälautakuntien tilalle perustettiin katselmustoimikunnat. Keskusmetsälautakunta Tapio ja Skogskultur muuttuivat 1991 metsäkeskuksiksi, joista muodostui Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio 1996. Metsälautakunnista tuli samalla metsäkeskuksia.

Metsäkeskusten päätehtävä on ollut metsälakien valvonta ja metsätalouden edistäminen. Metsäkeskukset ja niiden edeltäjät ovat vaikuttaneet metsätalouden kehittymiseen monin eri tavoin; ne ovat leimanneet, tehneet ja toteuttaneet metsäsuunnitelmia ja taimikonhoitoa, perustaneet ja ylläpitäneet metsäkouluja, ojittaneet soita ja rakentaneet metsäautoteitä, valvoneet ja ohjanneet metsänhoitoyhdistysten toimintaa, vaalineet metsäluonnon monimuotoisuutta ja kehittäneet maakuntiansa metsätaloutta monella muulla tavalla.

Metsäkeskukset ovat rakentaneet metsäautoteitä arviolta noin 60 000 km, eli yli 50 kertaa Suomen pituuden verran. Metsäsuunnitelmia on metsäkeskusten toimesta tehty 60-luvulta alkaen n. 30 miljoonalle hehtaarille, eli metsäsuunnitelma on kattanut kaikki Suomen yksityismetsät jo kahteen kertaan.

Suuret muutokset vuosituhannen lopulla

Metsäkeskusten tehtäväkenttä muuttui merkittävästi vuonna 1996. Laki ja asetus metsäkeskuksista ja metsätalouden kehittämiskeskuksesta, metsälaki ja -asetus sekä metsänparannuslain muuttuminen kestävä metsätalouden rahoituslaiksi muuttivat ja laajensivat metsäkeskusten roolia ratkaisevasti. Metsäkeskukset kehittyivät koko metsätalouden infrastruktuuria palveleviksi toimijoiksi.

Viranomaistoiminta eriytettiin omaksi kokonaisuudekseen ja metsäkeskukset ryhtyivät valvomaan hakkuita myös valtion hallinnoimissa metsissä. Metsäkeskusten tuotantotoiminta, käytännössä metsänparannustyöt, ojitukset ja metsäautoteiden tekeminen, vapautettiin kilpailulle. Samalla met-

säkeskuksia yhdistettiin siten, että niiden määrä väheni yhdeksästätoista kolmeentoista alueelliseen metsäkeskukseen.

Näissä muutoksissa ympäristönäkökulma tuli mukaan metsälainsäädännön tavoitteisiin aiempaa voimakkaammin. Ekologinen ja sosiaalinen kestävyys nousivat taloudellisen kestävyuden rinnalle metsälakien valvonnassa. Metsäkeskuksissa tämä näkyi muun muassa yksityismetsien harvinaisten luontokohteiden kartoittamisena.

Kansallinen metsäohjelma ja alueelliset metsäohjelmat ovat vuodesta 1998 luoneet puitteet metsäalan kehittämiseksi. Ensimmäinen kansallinen metsäohjelma oli historiallinen; se tehtiin Rion ympäristökokouksen hengessä alhaalta ylöspäin alueellisten metsäohjelmien pohjalta. Metsäohjelmat päivitettiin viimeksi vuonna 2008.

Suomen liittyminen Euroopan Unioniin on myös vaikuttanut metsäkeskusten toimintaa. Metsäkeskukset ovat osallistuneet Euroopan Unionin rahastojen rahoittamaan maaseudun kehitystyöhön yhdessä maakuntien liittojen ja TE-keskusten kanssa.

Vuoden 1996 muutokset vaikuttivat myös metsäkeskusten tulosohtaukseen. Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa ja valvoo suoraan metsäkeskusten toimintaa. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta muokattiin asiantuntijaorganisaatio, jolla ei enää ole viranomaistehtäviä ja joka ei toimi metsäkeskusten keskusvirastona. Lakimuutoksella 2005 metsäkeskusten ja Tapion yhteistyötä tiivistettiin entisestään säätämällä Tapion päätehtäväksi palvelujen tuottaminen kolmelletoista metsäkeskukselle ja niiden kehittämisen koordinointi.

Tehtäväkenttä on laaja

Metsäkeskusten keskeisimpiä tehtäviä ovat metsälakien valvonta kaikkien metsänomistajaryhmien mailla, metsäsuunnittelu, koulutus, neuvonta ja viestintä, sekä metsänparannukseen liittyvät palvelut. Lisäksi metsäkeskukset vastaavat kestävä metsätalouden rahoituslain maksatuksista yksityisille metsänomistajille. Metsien kestävä hoito ja metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen ovat nostaneet merkitystään tällä vuosituhanella. Viime vuonna kestävä metsätalouden rahoitus oli 63,8 miljoonaa euroa ja ympäristötukea sekä luonnonhoitohankkeita rahoitettiin 6,8 miljoonalla eurolla.

Julkisista tehtävistä metsäkeskukset solmivat vuosittain maa- ja metsätalousministeriön kanssa tulossopimuksen, joka määrittelee viranomaistoiminnan, eli lakien valvonnan ja toimeenpanon tavoitteet, alueellisen metsäsuunnittelun määrän sekä neuvonnan ja koulutuksen päälinjat. Metsäkeskuksilla on vuosittain n. 250 000 asiakaskontaktia, joista huomattavaan osaan liittyy neuvonta.

Metsäkeskuksen tehtävänä maakunnallisena organisaationa on nimenomaan edistää maakuntansa metsätaloutta. Alueellinen metsäohjelma, jonka valmistelua ja toteutusta metsäkeskus koordinoi, on eräänlainen strategia ja toimintaohjelma maakunnan metsätalouden kehittämiseksi. Lisäksi metsäkeskukset toteuttavat erilaisia kehittämishankkeita. Ne ovat osallistuneet mm. puun energiakäyttöä edistäviin hankkeisiin, mekaanisen puunjalostuksen PK-alan markkinoinnin ja tuotekehityksen tukemiseen, metsäyrittäjyyden kehittämiseen sekä metsäneuvonnan täsmähankkeisiin.

Metsäkeskukset saavat lain mukaan harjoittaa sellaista elinkeinotoimintaa, joka ei ole ristiriidassa niiden toiminnan tarkoituksen kanssa. Asiakasrahoitteisena metsäkeskukset muun muassa rakentavat ja kunnostavat metsäautoteitä, hoitavat kunnostusojituksia, tekevät metsäsuunnitelmia ja tila-

arvioita sekä tarjoavat asiantuntijapalveluita. Lisäksi ne omistavat osuuksia taimituotantoyhtiöistä, kiinteistöjä ja metsää.

Panostuksia johtamiseen sekä laatuun

Ylintä valtaa metsäkeskuksissa pitää hallussaan seitsenjäseninen johtokunta, jonka maa- ja metsätalousministeriö nimittää. Johtokunta koostuu metsäkeskusten pääasiakkaiden, eli metsänomistajien, metsäyhtiöiden ja valtion ja sekä työntekijöiden ja toimihenkilöiden edustajista.

Metsäkeskukset ovat viime vuosina panostaneet voimakkaasti asiakaspalveluun ja toiminnan tehostamiseen mm. rakentamalla yhteisen toimintajärjestelmän, joka on jo pääosin sertifioitu. Toimintajärjestelmä varmistaa yhdenmukaisen palvelun asiakkaille kaikkialla Suomessa ja on hyvä työkalu palvelun laadun jatkuvalla parantamiselle.

Metsäkeskuksilla on yhteinen strategia, jonka linjauksiin palvelujen kehittäminen perustuu. Kehittämistä ohjaa voimakkaasti asiakasnäkökulma. Palvelujen kehittäminen sai lisää voimaa viime vuonna, kun metsäkeskuksille myönnettiin erillinen 6 miljoonan euron tuottavuusraha sähköisen asioinnin kehittämiseen. Keskeinen osa uusien palvelujen tuottamisessa on uusi metsävaratietojärjestelmä ja siitä johdetut palvelut. Hankkeen avulla on mahdollista tehostaa merkittävästi metsävaratiedon keruuta, parantaa sen ajantasaisuutta ja siten antaa asiakkaille entistä parempaa päätöstukea. Kehittämishankkeiden toteutuksessa on päävastuu Tapiolla.

Julkinen rahoitus

Viime vuonna metsäkeskukset saivat valtion apua 44,3 miljoona euroa. Asiakasrahoitteisen toiminnan merkitys metsäkeskustenkin toiminnassa on kasvanut. Tulossopimus on viime vuosina kattanut 40 - 60 prosenttia toiminnan menoista. Valtion hallinnon tuottavuusvaatimukset ovat kohdistuneet myös metsäkeskuksiin. Toiminnan tehokkuus on lisääntynyt ja sen seurauksena henkilöstön määrä on vähentynyt viidessä vuodessa n. 20 prosenttia nykyiseen vajaan 1100 toimihenkilöön.

Metsäkeskukset aluehallinnon uudistamisessa

Koska metsäkeskukset ovat välillistä valtion aluehallintoa, niiden asema ei suoraan ollut vuonna 2008 toteutetun valtion aluehallinnon uudistamishankkeen (ALKU) tarkastelussa mukana, vaan sen arviointi siirrettiin vuoteen 2011. Aluehallinnon uudistuksessa lääninhallitusten, työvoima- ja elinkeinokeskusten, alueellisten ympäristökeskusten, työsuojelupiirien, tiepiirien ja ympäristölupavirastojen tehtävien organisoidaan kahteen valtion aluehallintoviranomaiseen.

Metsäkeskusten tehtävät organisoidaan yhtenä kokonaisuutena valtion aluehallintoviranomaisen toiminnalliseen yhteyteen. Toiminnallisella yhteydellä tarkoitetaan tässä mm. metsäkeskusten osallistumista aluehallintoviranomaisen ohjausprosesseihin sekä mahdollisuuksien mukaan yhteisten tietojärjestelmien, tukipalvelujen ja toimitilojen käyttöä. Metsäkeskukset jatkavat kuitenkin toimintaansa itsenäisinä oikeushenkilöinä ja valtioapuorganisaatioina säilyttäen omat johtokuntansa ja sidosryhmiensä edustusmuodot.

Metsäkeskusten johtokuntiin tulee aluehallintoviranomaisen edustus ja metsäkeskuksen johtaja osallistuu valtion aluehallintoviranomaisen johtoryhmän toimintaan.

Maakunnan liittojen ja metsäkeskusten yhteyttä tiivistetään. Alueellisten metsäohjelmien valmistelu kytketään maakunnan liittojen johdolla tapahtuvaan alueelliseen suunnittelutyöhön ja metsäohjelmat käsitellään ennen niiden hyväksymistä maakunnan liittojen toimielimissä. Metsäkeskukset

lisäävät osaamistaan maakuntakaavoituksen laadinnassa ja ovat maakunnan liittojen käytettävissä maakuntakaavojen valmistelussa. Maakunnan liitolle varataan paikka metsäkeskuksen johtokuntaan ja metsäkeskukset saavat varsinaisen jäsenen maakunnan yhteistyöryhmiin.

Lähteet: Tapion taskukirja
ALKU-hanketta koskevat raportit ja päätökset